

Bonus Nuntium

A Koszta József Múzeum tudományos, muzeológiai, művészeti és művelődési online folyóirata

Nők az orvostudományban az emberiség történetének kezdetén

(Tisztelgés a hölgyek előtt)

Dr. Papp Zoltán

Rezümé

A szerző a nők orvostudományban betöltött szerepéről ír az ókortól egészen 1220-ig, amikor is a már akkor nagy hírű párizsi Sorbone Egyetem megtiltotta a nők orvosegyetemi képzését. (A döntés okát nem ismerjük.)

Az ókori Babilóniában, Asszíriában, Görögországban, majd az ókori Egyiptomban is természetes volt a nők szerepvállalása, így orvosként való működésük is. A középkor kezdetén a Salernói Orvosi Egyetem i.u. 900-as években alakult. Viszonylag nagyszámú női hallgatója is volt. Azonban a Sorbone Egyetem határozata folytán a nőket 350-400 évre kizárták sajnos az orvoscépzésből, így az orvosi munka gyakorlásából is.

„Az, hogy egy nő legyen gondoskodó, ápolja a betegeket és vigasztalja a szenvedőket, szinte elvárás. Az első orvosnőknek mégis nagy ellenszélben kellett helytállniuk. Ekkora különbség lenne a gyógyítás és az ápolás között?”

Az orvoslás ismerete szinte egyidős az emberrel. A szükség, az ösztön és különösen a tapasztalat tanította meg az embert arra, hogy gyógyítással kísérelje meg helyreállítani az egészségét. A primitív népek orvoslásának jellemző vonása, hogy a gyógyítás gyakorlatát babonákra, tévhitekre és misztikus elméletekre alapozták, mert a betegségek valódi okait nem tudták felderíteni.

Az írott orvostörténelem a babilóniai sztrakákkal és az óegyiptomi orvosi papiruszokkal kezdődött.

Az egyiptomi orvostudománynak akkortájt igen nagy tekintélye volt. A Földközi-tenger partvidékén uralkodó fejedelmek, ha csak tehették, egyiptomi orvost alkalmaztak udvarukban. A fáraók ősi birodalmában az évezredek során roppant tudásanyag halmozódott fel. Igen

sokféle betegséget ismertek és különítettek el, aprólékosan jellemzett tünetek alapján. Az időszámítás előtti 1500 körül keletkezett úgynevezett *Ebers papiiruszon* 876-féle recept olvasható. Ezekben a készítményekben több mint 500-féle alapanyagot említeneek: ásványi anyagokat, növényi és állati termékeket.

Ebers papiirusz

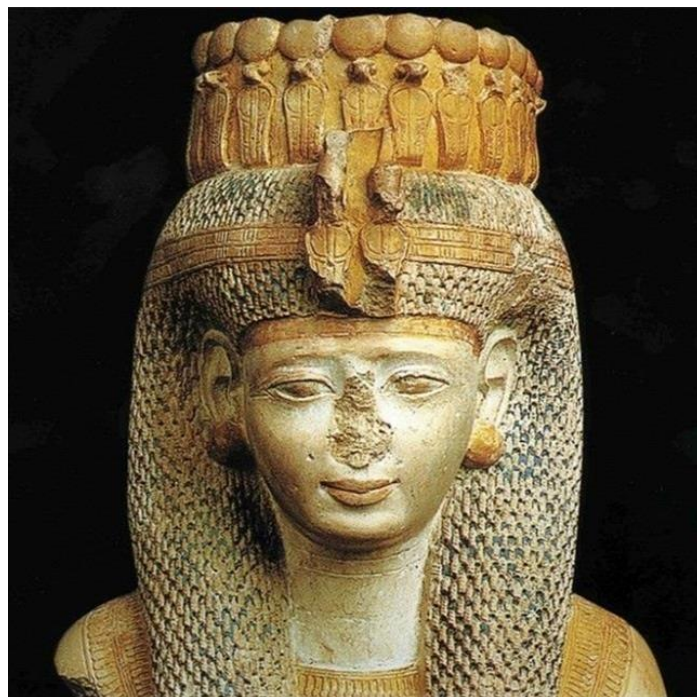
Az orvoslásnak mindig volt valamilyen eszménye illetve eszményesített őse. Ezeket a gyógyító ősoket gyakran a főistenek között találjuk meg. A régi egyiptomiak több egészséget védő, illetve gyógyító hatalmú istent tiszteltek. Imhotep nevű orvosősük valóban élt és dolgozott i. e. III. évezredben. A leírások alapján sokoldalú, kiváló képességű ember lehetett.

A bevezetőben rendkívül fontos írni Hippokratészról, mint az orvoslás atyjáról. Hippokratész a Égei-tenger Kósz nevű szigetén született, feltehetően i. e. 460 körül. Ezen a szigeten gyógyító templom működött. Hippokratész ősei több nemzedéken keresztül orvoslással foglalkoztak. Ebben a környezetben sajátította el a medicina alapjait, itt kezdte el azt gyakorolni, majd oktatni.

Szakkara

Szakkara óriási régészeti lelőhely a mai Kairótól körülbelül 30 kilométerre délre. Ötezer évvel ezelőtt ez volt Memphisz ókori egyiptomi város nekropolisza, és itt található a világ egyik legrégebb óta álló épülete, a Dzsószer-piramis is. Egy ennek közelében fekvő sír elénk tárja egy bizonyos Merit Ptah képét, aki az egyik első név szerint ismert női orvos. Kr. e. 2700 körül élt, a síron található hieroglifák pedig „a főorvosként” írják le. Karrierjéről ezen kívül nem sokat lehet tudni, de a felirat bizonyítja, hogy az ókori Egyiptomban a nők is bírhattak magas rangú orvosi szereppel.

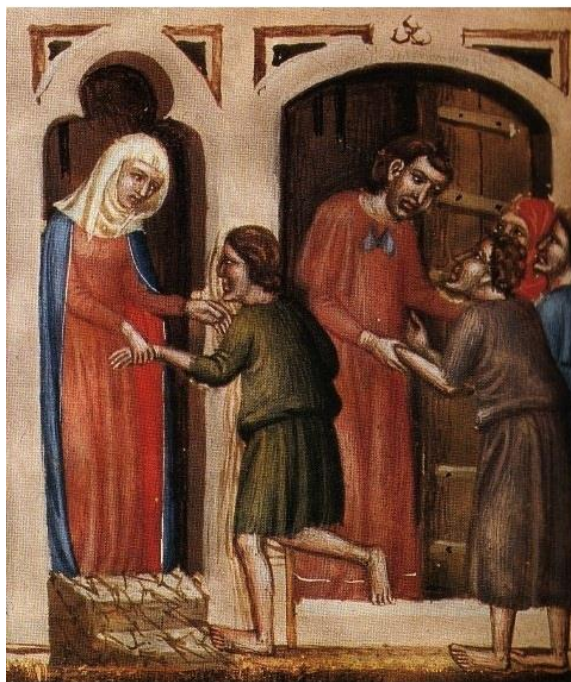
Meritpath

Körülbelül 200 évvel később egy másik női orvos, Peszeset nevét tették halhatatlanná fia, Ahethetep sírjában, aki főpap volt. Peszeset hivatalos címe „a női orvosok felügyelője” volt, ami tovább erősíti, hogy női orvosok nem csupán elvétve fordultak elő. Maga Peszeset vagy maga is orvos volt, vagy szervezésükért és képzésükért felelős igazgató. A női orvosok széles körben tisztelt tagjai voltak az egyiptomi társadalomnak.

Perszeopolisz

Az ókori Babilóniában és Asszíriában is sok orvosnő működhetett. A nők általánosan nagy szerepet kaptak a társadalmi életben: üzletasszonyokról, papnőkről, állami szolgálatban álló nőkről szólnak az írott emlékek.

A középkor kezdetén dolgozó orvosnő

Az ókori Görögországban már inkább férfiakkhoz kötődött az orvoslás. Szervezett orvosnő-képzés nem volt sem Hellaszban, sem Rómában, de kifejezetten nem is tiltották működésüket. A félig emberi, félig isteni származásúnak tartott Aszklépiosz az orvostudomány jelképe. Az ő feleségének, *Épionénak* a neve „fájdalomcsillapítót” jelent, és ez arra utal, hogy megmaradt a nők kapcsolata a gyógyítással. Aszklépiosz lányai: *Hügieia* és *Panakeia* – mind jelképes alakok – egy-egy tudományszakot személyesítenek meg. Mind Hellaszban, mind Rómában női irányítás alatt állt a bábaság intézménye. Nehéz azonban különbséget tenni a forrásokban említett szülésznők és orvosnők között.

Thósz szigetének polgárai például jutalom-szobrot emeltek egy *Antiokhisz* nevű doktornőnek. Művelt hölgyek úgy is kapcsolatba kerültek az orvostudománnyal, hogy ők maguk nem gyógyítottak, de egészségügyi tanácsaikat megírták, és könyvüket még a kései utódok is forgatták. Ilyen művel járult hozzá hírnevéhez *Aszpászia* (Kr. e. 5. sz.), Periklész felesége is, aki a filozófia és politika művelése mellett publikálta szülészeti tanácsait is. A görög származású *Kleopátra* (Kr. e. 69–Kr. e. 30), Egyiptom királynője is megírta a maga nőgyógyászati művét, valószínűleg alexandriai orvosai segítségével és saját tapasztalatai alapján.

A zsidó nők között később, a középkorban meglepően sok orvosnőt találunk. A hagyomány néhányuknak a nevét is megőrizte, például *Rebecca Guarnának*, aki a salernói orvosi iskolában tanult, és értekezéseket írt a lázfajtról, a vizeletről és az embrióról. A középkorban Itáliában és Németországban is működtek zsidó orvosnők.

Meglepő, hogy a korai középkorban viszonylag sok doktornő neve bukkant fel az írásos emlékekben. Valójában a 15. század közepéig, ha nem is nagy létszámban, de elfogadott gyakorlat volt, hogy nők is részt vehettek az orvosképzésben. Különösen a salernói orvosi iskolához, majd a bolognai egyetem orvosi fakultásához kapcsolódva maradtak fenn orvosnők nevei.

A salernói orvosi iskola az első orvosképző intézmény volt a középkori Európában, feltehetően a 900-as években alakult a dél-itáliai Salerno városában, és a 11-13. században élte virágkorát. Oktatását koedukáltnak lehet tekinteni a viszonylag nagyszámú női hallgató miatt. Az ápolást nők végezték, és közülük a kiválóbbakat, tanultabbakat orvosnőnek címezték, és előadásokat is tartottak. Néhányuknak a neve is fennmaradt: például *Trotula* a 11. században élt, szülészeti-nőgyógyászati művet írt. *Constanza Calenda* a 15. század első fele. A bolognai egyetem orvosi fakultását 1113 körül alapították. Tanárnői közül a legismertebb *Dorothea Bocchi* (1390–1436) professzornő volt. Más, korabeli egyetemeken is tanultak nők. Az sem volt ritka eset, hogy az orvosok feleségei vagy lányai kitanulták a mesterséget férjük

vagy apjuk mellett, és gyakorolták is azt. Az említett *Trotula* is orvos felesége volt. *Constanza Calenda*, a 15. századi híres doktornő is orvos-családból származott. Az orvosfeleségek vagy özvegyek néha mentesültek a nőekkel szembeni diszkriminációtól, és mint céhtagok művelhették és örökölhették férjük praxisát, műtéteket is végeztek.

Komnéna Anna (1083–1148) nem hivatásos orvosnő volt, hanem „csak” nemesi származású, művelt nő, I. Alexiosz bizánci császár lánya. Nagy érdeklődést tanúsított az orvostudomány iránt, az apja által alapított konstantinápolyi kórházban tanulmányozta az orvosi gyakorlatot. Apját súlyos betegsége idején maga ápolta. Ugyanennek a tanult, természettudományokban is járatos nő-típusnak a későbbi képviselője *Luisa Oliva Sabuco* (1562–1621) spanyol (kasztil) nemesasszony.

A párizsi Sorbone Egyetem 1220-ban kitiltotta a nőket az egyetemről, így a férfiak szerepe szinte kizárólagossá vált a hivatalos gyógyításban a 15. század végétől. Ekkortól ugyanis mindenütt diplomához kötötték az orvosi működést. A diplomákat az egyetemek adták ki, ahol erre az időszakra megerősödött a nőekkel szembeni álláspont. 350 – 400 éven át – egészen az 19. század közepéig – a nők csak a nem hivatalos gyógyító gyakorlatban, illetve az ápolásban vehettek részt, főleg szerzetesrendekben vagy vallásos testvériségekben.

A szülésznők egészen régi időktől kezdve elismert szaktekintélyei hazánknak: 1151-ben már kriminalisztikai, így szüzességi vizsgálattal is megbízták őket, és feltételezhetően őket láthatjuk a Képes Krónikában a *Szent István*, illetve *Nagy Lajos* királyunk születését bemutató képeken.

IRODALOM:

1. Andrzej Szczeklik (2014): Halhatatlanság. Az orvostudomány Prometheusi Álma. Európa Könyvkiadó
2. Antall József (1972): Képek a gyógyítás múltjából. Supplementum 5, Semmelweis Orvostörténeti Múzeum Könyvtár és Levéltár, Medicina Könyvkiadó
3. Beöthy Zsolt (1913): Egyiptológiai gyűjteménye. Franklin Társulat, Budapest
4. Birtalan Győző (1989): Óriás lépések az orvostudományban. Móra Kiadó, Budapest
5. Bugát Pál, Flór Ferenc (1841): Orvosi Tár. Leston, Budapest
6. Ceram C. W. (1959): A régészet regénye. Gondolat Kiadó, Budapest
7. Dráveczky Zsuzsa (1975): Asszony a fáraók trónján (Hatsepszut) Magvető Kiadó, Budapest
8. Jürgen Thorwald (1959): A sebészet évszázada. Gondolat Kiadó, Budapest
9. Kákosy László, Varga Edit (1970): Egy évezred a Nílus völgyében. Gondolat Kiadó, Budapest
10. Lambelet Kurt (1988): Opper Egypt. Art publishers, Cairo
11. Mahler Ede (2006): Ókori Egyiptom. Kinizsi Nyomda, Budapest
12. Mohammad Ali Mosque (1983): Egypt Kummerly, Bern
13. Nancy Duin, Jenny Sutcliffe (1993): Az orvoslás története. Medicina Könyvkiadó, Budapest
14. Pólya Jenő (1941): Orvostudomány regény. Béta Irodalmi RT Kiadása
15. Szabó András (2016): A császármetszés kultúrtörténete. Corvina
16. Schöffner Oszkár (1915): Fialat anyák és nők egészségtana. Ligrády Testvérek, Budapest
17. Talita Admin (2015): Régi idők doktornői. [http, Magazin](http://Magazin)

18. Zahi Hawass (2006): A fáraók hegyei (A piramisépítők története). Gold Book, Budapest

KÉPEK JEGYZÉKE:

1. Szakkara
2. Meritptah i.e. 2700 között élt
(Róla krátert neveztek el a Vénuszon)
3. Ebers papirusz (az ókori Egyiptomban írták i.e. 1500 körül)
4. Perszeopolisz az Óperzsa birodalom fővárosa, ahol egyiptomi orvosok is dolgoztak nagy számban.
5. A középkor kezdetén dolgozó orvosnő

SUMMARY

By the author we can get a real picture about role of the women in medicine science from ancient time until 1220, when the medical training of the women had been prohibited by renowned Sorbonne University of Paris. (the reason of the decision is unknown!)

However, in the ancient Babylonia, Assyria, Greece and Egypt the medical practice of the women was accepted. The Salerno Medical University was established at the beginning of the Middle age, AD. 900, with a relatively large number of female students. Unfortunately, the women must to be excluded from medical training and practice for 350-400 years, based of decree of the University Sorbonne of Paris.